

okok és az emberi cselekvés következményeinek a nem ismeréséből származó „mélységet“, az embernek az „örök“ magányosság előtt való rezignált megáldását fejezze ki költőileg.

Teljes egybehangzással a nyílt irracionálisztikus áramlatokkal, amelyek az imperiaisztikus fejlődés folyamán egyre tömegesebben törnek elő, mindezek a tendenciák az intellektus jelesentőségének a megszükitése, az irodalmi alakok intellektuális fiziognómiájának elmosása és deformálása irányába hatnak. Abban a mértékben, ahogy az objektív valóság az „érzettek komplexumává“, a közvetlen benyomások káoszává változik, s abban a mértékben, ahogy a jellemalakítás világnézeti és művészi-szerkezeti alapja széttörik abban a mértékben tűnik el az irodalomból is az intellektuális fiziognómia világosan keresztülvitt elve. S ez kényszerű folyamat.

V I T É Z A P Á M

Írta: TAMÁSI ÁRON

Önálló részlet a szerző új regényéből, mely a legközelebbi időben jelenik meg az *Erdélyi Szépmíves Céh* kiadásában.

Azzai kezdődött a dolog, hogy az egyik vasárnap reggel nagyapámhoz vendég érkezett. Egy régi komája jött át a szomszéd faluból, hogy emlégezzék a legénykori életet, amikor vitézkedve jártak a lányokhoz, s olyan sokhoz! Nagyapám után mi is tiszteltük ezt az embert, aki egy fonott korsóban bort is hozott magával. S mivel a tisztelet úgy kívánta, anyám meghívta, hogy ebédeljen nálunk, s ebédelt is az öreg szívesen. Amig ettünk, a fonott korsó ott állott az asztal alatt, közel nagyapámhoz, kinek a lábát süthette erősen a bor, mert egyre-másra töltött a poharakba s mondogatta:

— Vegyük fel, komám!

Ebben a tüzelésben nem maradt a két öreg árván, mert apám is legtöbbit poharával beszélt; s két gyöngyöző nevetés között bizony anyám is gyakran könnyített a korsón. Így aztán mire elindult az alkonyat s künn az ablak előtt festeni kezdte a levegőt, már olyanok lettek ők is, mint a kinyitott virágok, akik nagy duzzadásukban nem férnek az ég alatt, pedig hely van ott elég.

Anyám meggyújtotta a lámpát, mire apám hunyorogni kezdett, majd lassan felállt és hirtelen belemarkolt a levegőbe, mintha repülő oroszánt vadászott volna.

— Megfogtam a nyakát! — mondta.

Ugy látszik, hogy mégis a komája ismerte a legjobban, mert az rögtön így szólott:

— A füstnek-e?

— Annak.

S csakugyan, a három dohánypusztító után úgy meggyúlt a szobában a füst, hogy a lámpafény egészen befűlladott. Anyám minnyárt felállt s kinyitotta egy kicsit az ajtót. S ahogy kívülről tódulni kezdett be a jó levegő s belülről pedig menekült a füst és a pára: egyszerre klánéta szava sikamlott be a szobába.

Ugy vilant bé, mint a pizstráng, amelyik levegőben él.

— Valahol fujják — mondta a nagyapám komája.

— Igen, a táncban — igazította el anyám a vendégünket.

Mint a kicsi hálót, mindnyájan kivetették a fülüket, hogy ficánkoló klánétaszót foghassanak; csak egyedül apám ült, mint az ég alja ősszel, szeles nap előtt.

Csendben és gyorsan erjedésben vártak egyideig, majd a nagyapám kedve kicsapott buzogva.

— Tekintsük meg — mondta.

— A táncot-e? — kérdezte a komája.

— Azt.

Anyámnak is táncra szavazott a szeme, de nem mert szólani, csak nézte apámat, hogy ott milyen idő jár vajjon. S akkor édesapám felállt és kurtán csak annyit mondott:

— Hozzad a gyermeket is!

Most az egyszer anyám is szívesen szót fogadott s míg a férfiak a maradék bort pusztították, azalatt ünneplőbe öltöztetett engem, majd utána maga is táncbéli ruhát vett. Akkor a férfiak felálltak, anyám pedig a karjára emelt engem; s elindulunk a szép téli estében, mely teli volt vidámsággal s a hónap megszeplítő fényével. Elöl engemet vittek s utánunk a két öreg nézte a havat, amely olyan volt most is, mint legénykorukban. Amikor a faluháza elé érkeztünk, apámék megálltak, mert a helyszíne ott volt. Arról kezdtek tanakodni, hogy most már miképpen legyen tovább, ha eddig eljöttek. Amíg ők a tervet készítették, addig én a nagy sárga házat néztem, amelyet tornác futott körül. A tornácból két ajtó nyílt a házba, de egymástól jómessze; s az ab'akok fenyőágakkal mind zöld koszoruba voltak fonva. A jobbik ajtón muzsika csapott ki, mint valami éneklő vad szél: a balfelöli ajtón pedig egyszerre három-négyféle nóta is törtetett kifelé, felcsaptak a tornác fájára, ott egymásba haraptak, majd bögve és visítva hullottak a földre.

— No, mi férfiak erre megyünk — mondta apám és a fejével a balfelöli ajtóra intett, honnét a nóták jöttek kifelé.

Nagyapám s a komája is balpárti volt, mert ott az ivók s a mulatók élték világukat. Így tehát egyértelműleg arra indultak hárman, míg anyám csak állott egyhelyben és nehéz aggodalommal nézett utánuk. Amikor azonban felmentek a tornácra és az ajtón keresztül, mint három uj patak, beleömlöttek a háborgó tóba, akkor anyám is elindult velem a másik ajtó felé. Nagy ügyelettel vitt fel a lépcsőkön s ahogy léppen a tornácra lépett, megnyílt előttünk az ajtó s azon egy fiatal pár fordult ki szembe velünk, összeölelkezve szorosan, mintha egy négy-lábu ember lett volna a kettő. Utánuk, mint az ár, úgy tódult ki a meleg pára s a párával az ádáz muzsikaszó, s velünk szembeömlött az egész.

Eppen javában ropogott a tánc.

Édesanyám addig bujt és ügyeskedett, amig kereken ment a szökődös bozótnak a szélén s tulfelől leült egy padra, amely a fal mellett húzódott végig. Itt sokan ültek még gyönyörködő-félék, de mind csak asszonyok s elvélve egy-egy leány, akire nem jutott repítő legény. Anyám két vénasszony közé esett s mivel egy kicsi hely volt még, engem is maga mellé ültetett jobbról. Ahogy a lábaimat szépen egymás mellé rakta s a kötött fehér sapkát a homlokomon fejjebb húzta, a szomszédos vénasszony már réámtelepedett az egyik kezével s a két szemével, s olvadozva mondta:

— Jaj, mekkora! Jaj, mekkora!

— Két esztendő elmúlt — mondta anyám.

Nekem eszembe jutott a harmadik is, amit születésem előtt töltöttem a földön s nagyhirtelen ki is akartam mondani ezt, de aztán megdöntöttem s csak ennyit szóltam:

— Fokhagyma.

Anyám kérdőleg s egy kicsit szemrehányással nézett a vénasszonyra, aki megértette a pillantásokat, mert rögtön szabadkozni kezdett, hogy ő nem evett fokhagymát a mai nap. En nevetni kezdtem magamban, hogy milyen zavart támasztottam a bűvös fokhagymával; s mivel azt gondolták, hogy a tánc olyan tetszetős nekem, ők is nézni kezdték a forgatagot.

A terem közepén egy nagy lámpa lógott a mennyezetről s fenyőágból koszoru volt annak is a nyakába vetve. Velünk szembe két ablak, s balra is egy másik, s mind a három úgy izzadott, hogy dupla napszámot érdemelt volna. Abba a falba, amelyik jobbról huzódott, egy ajtó volt vágva, s annak egyik szárnya kinyitva állott s mindegyre hajlongott és izgett-mozgott, mintha táncba akarta vinni az egész házat. A korcsma-szobába jártak által ezen az ajtón s onnét pedig faltörő nótázás zúgott át hozzánk s néha egy-egy részeg ember vagy toroköntöző bokréta legény. Az ajtótól hátrafelé, egészen a sarokban s mindenkinek a feje felett, ott állott a muzsika-szék, amelyen cimbalommal, hegedűvel és klánétával három cigány dolgozott. A cimbalmos nekiszánakozva verte a húr s pontos időben mindig előre lendítette a fejét, mint egy fekete botot; a hegedűs a mennyezetet nézte folyton, mintha a nagy odaadástól felakadt volna a szeme; s kettejük között úgy harsogott és visított a klánétás, mint egy elkésett arkangyal a világvégén.

S lent színesen, porban és gőzben, nekiszilajodva forgott a fiatal-ság. Csattogott a padló s a por kis felhőkben iramlott egyik helyről a másikra. A legények lobogó mellényben dobogtattak és nagyokat mordultak néha, mintha éppen harapni akartak volna; a leányok pedig forrón és tüzes pirban usztak a levegőben, akár tündér lett volna valahány, aki szívében kigyulladva suhog és tünedezik, míg az Isten erős küldöttei meg nem ragadják, hogy a termő anyaföld testvérévé tegyék sorjában őket.

— Nincs semmi hiba — mondta elismeréssel édesanyám, mire a vénasszony minden parazsával dobbantott egyet és így szólt:

— Ugy is kell!

— A kutyafáját! — toldtam én is meg a vénasszonyt s arra nagy ikacagás lett körülöttem s mindenki csak engemet akart szeretni. De akkor, hogy éppen javában mulattunk volna, odajött egy öreg félszemű legény s édesanyám előtt megállott. Csak ránéztem s abban a percben felcsapódott előttem egy fekete ajtó s a fekete ajtó mögött kitarult az egész mozgalmas világ, melyet születésem előtt ismertem.

— Ez Alajos!... — mondtam magamban és a fal mellé lapultam, mert nagyon féltem tőle, hiszen az egyik szemét én vettem volt ki bagolykoromban.

Nem szólt Alajos semmit, csak állt.

— Mit akarsz? — kérdezte anyám.

— Hol van az urad?

— Itt bent a korcsmában.

— Akkor gyere, táncoljunk egyet.

Anyám rámtette védőleg az egyik kezét és nem szólt.

— Tán nem jössz? — kérdezte Alajos.

— Nem.

— S mért?

— A gyermekkel vagyok.

Erre Alajos a vánasszonyra nézett, aki mellettem ült s annak a címére így szólt:

— A mámi megőrzi.

Valamikor jól feivágták volt az öregasszonynak is a nyelvét, mert rögtön odaszurta hegyesen:

— Akkor a táti nem táncol.

Ekkor a legény a másik lábára állott, majd vissza az elsőre. Közben a vér elepte szégyenletében az arcát, erre-arra pislantott, aztán megmozgatta néhányszor a pofacsontját, lassan megmozdult s elkullógott, mint a kutya.

Utána nyomasztó lett a levegő; sem anyám, sem pedig a vénasszony nem szólott egy szót sem. Én arra gondoltam, hogy semmiképpen sem lehetne változatosabb dolgot kitalálni, mint maga az élet. S éppen jókor gondoltam ezt, mert az átjáró ajtónál torlódás keletkezett a következő percben s mint a mennydörgés, úgy reccsent belé apám a muzsikaszóba:

— Huzd bé!

A zene kettébeszakadt rögtön, s a táncosok megálltak. Dermedt és feszülő volt a csend, mint robbanás előtt.

Édesanyám az ölébe kapott engem és felugrott a padra, hogy jobban láthassa, mi van. S akkor egyszerre apámat pillantottam meg, aki feltaszított kalappal az ajtónál állott, mint egy új ország határán a bényomult vezér. Mellette nagyapám s a komája feszültek, mint öreg generálisok.

Anyámnak megreszketett az ölelő karja s az én szivemben lükkent egyet a vér. De mielőtt gondolni tudtam volna valamit, már apám megmozdult s bátor lépésekkel előre jött a táncolók közé. Ott megállt, a cigányok felé fordult és felkiáltotta nekik:

— Nótát a házasoknak!

A három muzsikus megkurtulva pislogott le az emelvényről, hogy most mit tudjanak csinálni. Lent összevilantak a szemek, majd a pillantások sivitani kezdtek apám felé, mint a nyilak. S akkor a dermesztő várakozásban, mintha hirtelen szétrobbant volna, felduvasztott két karral nagyot ugrott Alajos és elordította magát:

— Tovább a legényeknek!

Mások is kiáltani kezdtek:

— Huzzátok!

— Vért belé!

— A legényeknek!

A nagy zudulásra egyszerre megzendült a cimbalom, de mielőtt belésivított volna a klánéta is, apám olyat reccsent, mintha a fal hasadott volna ketté:

— Huzd bé!

S mint egy vadkan, mindenkit félreütött maga előtt, oda törtetett a muzsikaszék alá s egy ugrással már ott volt a cigányok házának oldalán, a két karja felül a peremen, s kondorodott felfelé, hogy leszedjen mindenkit onnét s megnémítsa a nótafákat. De akkor alól is minden gát széjjelreccsent, a legények egybeolvadva zúgtak és kavartak s mint a féltelen ár, úgy ömlött az egész apám felé, kinek a lábát már éppen elérte egy kéz s annak a nyomában új kezek nyomultak feléje, mint a veszett árvizből a felcsapott fekete rudak.

Anyám fe'sikoltott és leesett a padra.

S én véle, mint a gyümölcs a fával, de megragadtam a karját s

fejemet nyomtam felfelé, mintha víz alatt lettem volna. Még egy pillanatra láttam a fényt, aztán nagy robbanással szétvetődött felettünk a lámpa s ráncsapott a sötétség, mint elpusztító és óriási fekete madár; s a sötétség tenekén visitottak a lányok, ropogtak a deszkák, vicsorogtak a legények s mindenünnét rettentő hangok jöttek, amelyek kettőbe és háromba recsenve hullottak rakásra valahol.

S akkor valaki megragadott engemet s éreztem, hogy elindít és törtet velem valamerre; s közben mintha nagyapám hangját hallottam volna, aki valahonnét a mélységből egymásután feszítette a szót:

— Vágjad, Kelemen!

Aztán minden elmúlt s frissítő hideget éreztem a homlokomon. Eszembe jutott, hogy van nekem szemem is, amit ki kéne nyitani. Addig erősítgettem az akaratomat, amíg csakugyan nyilani kezdett a szemem.

Egy idegen szobában voltam, ágyra fektetve; s mellettem a vénasszony üldögélt, aki a táncban is mellettem volt. Rávettem a szememet és úgy néztem, mintha vártam volna, hogy vajjon igaz-e. A vénasszony is nézett engem egy darabig, aztán arcom felé nyújtotta lassan a kezét és meg akart simogatni. Ahogy hozzámért, már biztosan tudtam, hogy minden igaz, amit a táncról, anyámról s apámról gondoltam.

— Ne félj, ne félj!... — mondotta a vénasszony.

De én mégjobban kezdtem sirni.

Amikor egy félóra is eltelt s én mégse akartam egy szikrát sem csendesedni, akkor a vénasszony azt mondta nekem:

— Többet osztán ne sirj!

Úgy mondta, mintha azzal akarta volna folytatni, hogy a nyakamat vágja ketté. Erre én is gondolkozni kezdtem, hogy valójában miért is böögök olyan nagy kitartással s hát az aggodalom, apám és anyám miatt, az öntött könnyekkel ennyire teli.

— Akarok! — mondtam a vénasszonynak.

— Mit akarsz?

— Hazamenni akarok!

Erre nem szólt az öreg gondozó semmit s azért újból sirni kezdtem, mert egyéb fegyverem nem volt. Egyre jobban és jobban ontottam a hangot; s végre csakugyan nem ok nélkül, mert karjára vett és elindított.

Amikor beléptünk otthon a kapun, lámpavilágot láttam az udvaron s a lámpavilág sugarában egy szekeret. A ház előtt állt, közel az ajtóhoz. Nagyapám, kinek az álla fehér kendővel fel volt kötve, szénával éppen a szekér derekát vetette, majd a komája egy pokrócot terített a megvetett szénára. Ahogy a vénasszony odaérkezett, rápillantott nagyapám és azt mondta:

— Nem tudná reggelig magánál tartani azt a gyermeket?

— Bögött — felelte a vénasszony.

— Miért nem bögött maga is — mondta nagyapám.

A szívem nyugtalanul dobogott, mert az éjjeli szekér nem jelenthetett jót. Tikkadozva vártam tehát a szót, de igen a vénasszony is, mert így folytatta:

— Hát Mátyás?

— Benn van.

— Megszurák-e?

— Meg jól.

— Mijit?

— A lapockáját.

— S ki?

— Ha tudnók.

Mintha minden szóval egy-egy forró követ dobtak volna a fülembe, úgy esett nekem. De a rossznál mégis nagyobb volt a jó, mert a fülembe dobott forró kövek azt beszélték, hogy apám él legalább! Csak éppen látni szerettem volna rögtön. De a vénasszony nem akart befelé mozdulni, hanem állott egyhelyben szigorúan s nézte az öreg zizegő munkáját.

— Hát maga? — kérdezte nagyapámtól.

— Engem is megjegyeztek — mondta az öreg.

— S hol?

— Az arcámat kezdték volt boncolni, de az illetőnek Kelemen az orrát a földre rontotta. Ugy-e, komám?

— Oda — mondta a nagyapám komája.

Vakkanva összenevettek, hogy ők mit végeztek.

Ahogy ezeket hallottam, egy pillantásra mintha sötétség lett volna újra s mintha ebben a sötétségben zengett volna ismét, hogy „vágjad Kelemen!“ De a következő percben megnyílt az ajtó s apám kilépett azon. S szorosan mellette anyám, ki a karjánál fogva támogatta. Sárgás-fehér volt az apám arca, mint a viaszgyertya; az anyámé pedig fehér,

— Csak lassan, egészen lassan... — szólott feléjük nagyapám.

Mindketten észrevették, hogy a vénasszony ölében ott vagyok én is. Anyámnak mosolyra szelidült az arca, apám azonban csak egy pillantást vetett rám. De az alkalom nem olyan volt, hogy ennél többet törődhessek velem, mert a két vénember már ott állott apám mellett, hogy őt feltegyék a megvetett szekérbe. Apám azonban leintette a gyámolitást, odalépett a felhéc mellé, a maga erejéből felhágott a szekérre s ott végigdőlt a megvetett széna-ágyon. A fejét is leejtette s könnyítőleg sóhajtott egyet. Valamit gondolt azonban, hirtelen mégis felémelte a fejét s összehúzott szemöldökkel erősen kezdte nézni a befogott lovat.

— Mért nézed? — kérdezte anyám.

— Csak.

— Nem jó fogtak be tán?

— Nem jót.

— A sárgát akarod?

— A sárgát.

— A fiadét?

— Azt.

Boldog reménység virágzott fel zord orcáján s visszaeresztette ismét a fejét.

Nagyapám kifogta hamar a lovat és a sárgát vezette elé, kinek ez volt az első szolgálata nálunk. Édesanyám meleg pokrócot hozott, azzal bétakarta apámat, majd önmagát is melléje rendezte a szekérre. Nagyapám pedig felkondorodott a bakra és a kezibe vette a gyeplőt. A sárga kacagott erre egy rövidet és az én nevemben elindította a szekeret.

Kelemen bácsi bétette utánuk a kaput, majd visszajött s ráintett a fejével az öregasszonyra.

— No, galambom, ketten maradtunk — mondta.

A vénasszony nem szólt, hanem követte nagyapám komáját bé a házba, s ott engem bölcsőbe fektetett.

Ők csendesen, mint az őszi levelek, beszélgetni kezdtek.

Én pedig eleresztettem a szememet s nemsokára már az égen láttam a szekeret, amelyen vitéz apámat a doktorhoz vittékk.